

О.І. Печенка, ст. викл.

А.В. Янчев, канд. екон. наук

О.О. Шевченко, студ.

ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УКРАЇНИ

Визначено особливості зовнішньоекономічної орієнтації України. Розроблено стратегічні перспективи фундаментальних системних трансформацій, що мають бути здійснені для інтеграційних процесів в Україні.

Определены особенности внешнеэкономической ориентации Украины. Разработаны стратегические перспективы фундаментальных системных трансформаций, которые должны быть осуществлены для интеграционных процессов в Украине.

Peculiarities of Ukraine foreign economic orientation are defined. Strategic prospects of fundamental system transformations which should be realized for integration processes in Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Відірваність значної частини української економіки від глобальних ринків та неадекватність економічної поведінки уряду й національного капіталу, Україна змушена більш активно шукати відповіді на виклики глобалізації, вирішувати дилему про те, кому врешті-решт “делегувати” частину економічного суверенітету – Росії з її проектом ЄСП чи об’єднаній Європі, що розширюється, напрацьовувати національну модель співпраці та взаємодії з транснаціональним капіталом.

Уряд і корпоративний сектор в Україні лише починають розуміти, що здатність синхронізувати себе з процесами, які пов’язані з глобальними та регіональними вимірами, вміння “вбудовувати” свої внутрішньополітичні плани та проекти в глобальні геостратегічні контексти визначає не лише конкурентоспроможність економіки країни, але і створює умови для підтримання внутрішньополітичного консенсусу та збереження власної національної ідентичності.

Зазначені питання є актуальними сьогодні для України як ніколи. Врешті, застарілі уявлення про національно-державну ідилію в умовах кризи “міжнародного порядку” стають просто небезпечними, оскільки можуть призвести Україну до “шоку глобалізації”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблем глобалізації та інтеграції економіки розглянуті у працях таких науковців, як: В.О. Ананьїна, В.С. Будкіна, З.С. Варналія, В.М. Васи-

ленко, В.А. Вергун, О.В. Гаврилюк, А.С. Гальчинський, О.П. Гребельник, Б.В. Губський, М.А. Дудченко, Л.Л. Кістерський, В.П. Клочко, В.Я. Красильчук, П. Кругман, І.І. Лукінова, Д.Г. Лук'яненко, Ю.В. Макогон, В.Є. Новицький, В.І. Павлюк, Ю.М. Пахомов, М. Портер, А.М. Поручник, І.І. Пузанов, А.П. Румянцев, В.С. Савчук, В.Р. Сіденко, С.І. Соколенко, В.М. Федосов, А.С. Філіпенко та ін.

Світова економічна наука здебільшого використовує макроекономічний аналіз стосовно проблем створення, реформування зовнішньоекономічного сектора країни, міжнародної економічної інтеграції, дослідження на мікроекономічному рівні, як правило, орієнтовані на аналіз діяльності підприємств, тісно не пов'язаний з макроекономічними складовими. Умовою вирішення кардинальних проблем внутрішнього розвитку, необхідною складовою зовнішньої стратегії України стало питання про її ставлення до тих або інших міжнародно-економічних об'єднань та коопераційних, інтеграційних процесів.

Мета та завдання статті. Встановити особливості включення господарського комплексу України в глобальний економічний простір та розробити на цій основі конкретні пропозиції щодо інтеграції національної економіки у світогосподарську систему. Особливий інтерес становить оцінка окремих географічних векторів зовнішньоекономічної орієнтації України, з яких європейський є особливо важливим.

Виклад основного матеріалу дослідження. За рейтингами міжнародних економічних організацій Україна за рівнем конкурентоспроможності посідає одне з останніх місць. За даними Світового банку, ВВП на душу населення в Україні є одним з найнижчих у світі. Виробничо-промисловий комплекс України нездатний адаптуватися до попиту на світовому ринку, про що свідчить досить низький рівень ВВП на душу населення (ВВП на душу населення в Україні у 2007 р. склав 6,92 тис. доларів США, в Люксембурзі – 80 тис. доларів, Норвегії – 47,5 тис. доларів, Польщі – 15,8 тис. доларів. У Росії рівень ВВП у 2007 р. склав 11,8 тис. доларів США) [1].

Зважаючи на пострадянські умови – неконкурентоспроможність технологічно відсталої промисловості, успадковану штучну односторонність зовнішньої орієнтації та транспортної інфраструктури, здатність України налагодити ефективне співробітництво з ЄС стала в 90-х роках та на початку нового століття індикатором її реального суверенітету.

Після здобуття Україною державної незалежності поступова інтеграція в загальноєвропейські структури і налагодження багатосторонньої кооперації з ЄС стали її головними геостратегічними пріоритетами. Отримання Україною повноцінного членства в провідних кон-

тинентальних економічних та політичних організаціях можна вважати необхідними передумовами найбільш органічної моделі реалізації її інтересів на світовій арені, перетворення на активного учасника життя світового співтовариства.

Згідно з урядовими програмами розвитку економіки України, в результаті значної диверсифікації міжнародної торгівлі близько 65...70% її обсягу до 2010 р. буде припадати на країни “далекого зарубіжжя”. Відносини з Євросоюзом у цьому контексті розглядаються як базовий вектор геостратегічної реорієнтації.

Слід враховувати й стабільність моделі розвитку країн Європи. Так, в умовах загострення фінансової кризи, від якої особливо постраждала Росія, не кажучи, навіть, про держави Азіатсько-Тихоокеанського регіону, відносна стабільність європейських країн може розглядатися як, до певної міри, стабілізуючий чинник через стабільність попиту на український експорт.

Членами ЄС є країни з потужними економічними системами та високим рівнем життя. Проте недоречними є безапеляційно-скептичні оцінки перспектив українського співробітництва з ЄС. Теза про те, що “Європа не заінтересована в сильній Україні, воліючи радше бачити її своїм сировинним придатком”, не має під собою такої аргументації, яка б базувалася на аналізі світових коопераційно-інтеграційних тенденцій.

Необхідно звернути увагу на більш широкий гео економічний контекст. Так, одним із потужних об'єднуювальних стимулів у Європі постала відносна слабкість провідних країн континенту в широкому глобальному конкурентному контексті. Європа – не лише один з центрів тяжіння та впливу в сучасній світовій економіці (з територією 3,2 млн км, кількістю населення до 400 млн осіб та річним валовим продуктом близько 6,5 млрд доларів США). Іншими, як відомо, є Північна Америка, де створюється Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА), та країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР). І Європа не є ані регіоном з найбільшими темпами економічного зростання, ані унікальним прикладом інтеграції (в цьому зв'язку конкуренцію їй становить проект НАФТА з перспективою створення найбільшої у світі зони вільної торгівлі з населенням близько 400 млн осіб та річним валовим продуктом 7 трлн доларів США). Отже, Європа, хоча і не виявляє на зламі століть великого бажання включати до інтеграційних процесів таку велику східноєвропейську державу, як Україну, не є принципово закритою для неї зоною.

Скоріше об'єктивне відставання українського господарського комплексу від економік західних європейських країн є підставою для

прискореного його ринкового реформування, зокрема відповідно до вимог так званої Білої Книги, де визначилися принципові заходи щодо реформування внутрішнього ринку країн – кандидатів на вступ до ЄС, необхідного узгодження їхніх законодавчих систем тощо.

Для України економічна інтеграція в європейський економічний простір є, як було не одноразово проголошено найголовнішими напрямками в політиці держави, пріоритетним географічним напрямом і практичним засобом входження у світове господарство.

Динамічний розвиток світових продуктивних сил, все ширше впровадження результатів науково-технічного прогресу відкрили для цивілізованих країн можливість переходу до інтенсивного відтворення, до формування нового технологічного підґрунтя. У результаті відбулося переростання продуктивними силами національно-державних поділів, їхній вихід за межі територіальних кордонів. Цей процес торкнувся всіх найважливіших елементів матеріальної й нематеріальної сфери, не тільки товарів, а й капіталу, послуг, робочої сили, науково-технічного обміну, всіх стадій процесу суспільного відтворення.

Якісно новим закономірним етапом інтернаціоналізації господарського життя, що передбачає більш тісне зближення окремих національних господарств, є економічна інтеграція, в рамках якої забезпечується концентрація й переплетення капіталів, проведення узгодженої економічної політики.

Поняття “міжнародна економічна інтеграція” (*economy integration*) – характеризується взаємним сплетінням економік різних країн, проведенням узгодженої державної політики як у взаємних економічних відносинах, так і у відносинах з третіми країнами. Міжнародна економічна інтеграція означає співробітництво між національними господарствами різних країн, ліквідацією бар’єрів у торгівлі між країнами, зближення ринків кожної з країн з метою створення єдиного спільного ринку [2].

Головною метою інтеграції є нарощування обсягів та поширення асортименту товарів та послуг на основі і в результаті забезпечення ефективності господарської діяльності.

Більшість інтеграційних об’єднань, що виникають та розвиваються у сучасній світовій економіці, мають виконати низку завдань, головними з яких є:

– використання переваг економіки масштабу. Досягти цього можна завдяки розширенню розмірів ринку, зменшенню трансакційних витрат та використанню інших переваг на основі теорії економіки масштабу;

– вирішення завдань торгової політики. Регіональні угруповання дають змогу створити більш стабільне і передбачливе середовище для взаємної торгівлі, мають можливість переговорної позиції країн у рамках багатосторонніх торгових переговорів у СОТ;

– сприяння структурній перебудові економіки. Досягається завдяки використанню країнами, що будують ринкову економіку або здійснюють глибокі економічні реформи, досвіду провідних розвинених країн, що є членами об'єднання;

– підтримка молодих галузей виробництва. Інтеграційне об'єднання дуже часто розглядається як спосіб підтримати місцевих виробників за рахунок виходу на більш широкий регіональний ринок;

– створення сприятливого зовнішньополітичного середовища. Важливою метою більшості інтеграційних угруповань є зміцнення взаєморозуміння і співробітництва країн, що беруть участь у політичній, соціальній, військовій, культурній та інших позаекономічних областях; забезпеченні економічної та політичної консолідації та міжнародної воєнної безпеки;

– можливість регулювання соціально-економічних процесів на регіональному рівні. Мета такого регулювання – усунення національних перепон на шляху взаємних обмінів і взаємодії національних економік, забезпечення сприятливих умов господарюючим суб'єктам, розкріпачення конкуренції.

Міжнародна економічна інтеграція стає можливою і необхідною завдяки таким сприятливим чинникам розвитку, як: поглиблення міжнародного поділу праці, подальший розвиток виробничих сил під впливом науково-технічного прогресу, розвиток міжнародної торгівлі, бурхливий розвиток транспортних та комунікаційних можливостей, тісне переплетіння національних економік на мікрорівні, тенденція розвитку процесів глобалізації у світовій економіці, створення та діяльність міжнародних організацій в усіх сферах людського життя. Слід визначити і чинники, що не сприяють або унеможливають інтеграційні процеси. До них можна віднести ідеологічні розбіжності, традиційні конфлікти між країнами, світові релігії.

Проблема “наближення до Європи” значною мірою полягає у правовій площині. Так, ще в 1995 р. Єврокомісія опублікувала так звану “Білу книгу про підготовку асоційованих країн Центральної та Східної Європи до вступу у внутрішній ринок ЄС”. Після цього значно інтенсивнішим став процес узгоджень законодавчих систем зазначеної групи країн відповідно до загальноєвропейських стандартів. За оцінками фахівців, реалізація аналогічного завдання щодо узгодження законодавчої бази для України, відповідно до 150 конвенцій Ради Євро-

пи, 60 міжнародних європейських угод, 1,5 тисяч інших актів ЄС та численними прецедентними рішеннями Євросуду, видається справою особливо непростою. Адже належить внести зміни та доповнення не менш як до 4 тис. національних законодавчих актів.

На міжнародному рівні базовим правовим документом, який регулює процес європейської інтеграції України, є Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (УПС).

Угода встановлює як рамки широкого політичного діалогу між сторонами, так і важливі економічні пріоритети. Важливою метою щодо цього є погоджена перспектива створення між Україною та Європейським Союзом зони вільної торгівлі.

Взагалі цей документ можна вважати одним з найважливіших міжнародних документів, які були коли-небудь підписані Україною. Фактично Угода встановила загальні принципи двостороннього співробітництва у сферах торгівлі, руху капіталів, здійснення взаємних платежів, кооперування в промисловості та агропромислому секторі, науково-технічному співробітництві. В Угоді декларується підтримка Євросоюзом ринкового реформування української економіки. На нашу державу було поширено загальну систему преференцій для країн, що розвиваються. Угода визначила порядок застосування режиму найбільшого сприяння, а також національного режиму для європейських компаній в Україні та вітчизняних у країнах ЄС. Україна отримала квоти на експорт з найбільш захищених від імпорту в ЄС товарних позицій – текстилю, виробів зі сталі та ін.

Можливість визначення та реалізації узгоджених механізмів співпраці між ЄС та Україною на найближчий період та віддалену перспективу, яка передбачається відповідним рішенням Єврокомісії, має бути максимально ефективно використана українською стороною. Потрібно творчо осмислити досвід країн першої хвилі євроінтеграційного процесу, зробити все, аби уникнути помилок, яких припустили країни Центральної та Східної Європи.

Стратегічними перспективами фундаментальних системних трансформацій, що мають бути здійснені, є:

- реалізація стратегії випереджального розвитку, яка має забезпечити щорічні темпи зростання ВВП в Україні на рівні не нижче 6...7% (у 1,5-2 рази вищі, ніж загалом у країнах ЄС), подолання на цій основі розриву в обсягах ВВП на одну особу між Україною та державами-членами ЄС;

- опанування інноваційної моделі структурної перебудови та зростання, реалізація якої має забезпечити істотне підвищення конку-

рентоспроможності української економіки, ствердження України як високотехнологічної держави;

– соціальній сфері головним завданням має стати цілеспрямоване забезпечення надійних передумов скорочення розриву в рівні та якості життєвих стандартів з країнами ЄС, ствердження середнього класу – основи політичної стабільності та демократизації суспільства, суттєве обмеження загрозливої диференціації доходів населення та подолання бідності;

– завершення необхідних процедур, які б забезпечували досягнення позитивних рішень щодо набуття членства у СОТ, що створить передумови ствердження, як це передбачено УПС, зони вільної торгівлі між Україною та ЄС;

– Україна має активно вирішувати завдання так званої секторальної (або галузевої) інтеграції. Йдеться про поглиблення інтеграційних процесів між Україною та ЄС в енергетичній сфері, співробітництво у розвитку транспортно-комунікаційних мереж, в інформаційній сфері та сфері високих технологій;

– у центрі уваги Уряду та Верховної Ради України мають бути проблеми адаптації законодавства України, національної системи права, включаючи правову культуру, судову та адміністративну практику, до системи законодавства та права Євросоюзу. Формування правового поля держави є тривалим суспільним процесом, органічно пов'язаним зі змінами в усіх інших сферах життя держави [3].

Євросоюз наполегливо закликає Україну посилити заходи, спрямовані на побудову функціонуючої ринкової економіки шляхом потужніших структурних, економічних та адміністративних реформ у рамках комплексної програми реформування, узгодженої з МВФ. ЄС активізуватиме діяльність у напрямку з'єднання українських транспортних систем із транс'європейськими мережами. Серед конкретних проєктів: INOGATE (міжнародний транзит нафти і газу в Європу) та TRACECA (транспортний коридор «Європа – Кавказ – Центральна Азія»).

Висновки. Ми вважаємо, що на сучасному етапі розвитку для України має стати розуміння її громадянами місця і ролі України у співтоваристві європейських держав; усвідомлення того, що не лише Європа має щось зробити для України, але й Україна здатна багато чим поділитися з європейцями, що наша держава відома Європі як «незалежна, суверенна», яка прагне до демократії, до побудови громадянського суспільства і правової держави.

Оптимальний розвиток зовнішньоекономічних зв'язків ґрунтується, передусім, на принципових змінах у структурі національної еко-

номіки України. Тому важливим стає питання реформування зовнішньоекономічного сектора України, інтеграції її господарської системи у міжнародну економіку, створення розгалуженої інфраструктури, яка б забезпечувала швидку реалізацію ринкових перетворень, перш за все у зовнішньому секторі економіки. Від трансформації зовнішнього сектора економіки України залежать подальший економічний розвиток країни, ефективність і результативність підприємницької діяльності, місце України в системі світового господарства.

Список літератури

1. Украина оказалась в тройке беднейших стран Европы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <<http://www.rosbalt.ru/2008/11/07/539419.html>>.
2. Школа, І. М. Міжнародні економічні відносини [Текст] / І. М. Школа, В. М. Козменко. – Чернівці : Рута, 2005. – 351 с.
3. Калюжна Н. Л. Роль України в міжнародних інтеграційних процесах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com/18_NiIN_2007/Economics/22815.doc.htm>.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© О.І. Печенка, А.В. Янчев, О.О. Шевченко, 2009.

УДК 116: 061.18: 330.342

І.І. Помінова, ст. викл.

СТАНОВЛЕННЯ МЕРЕЖЕВИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Розкрито закономірності розвитку мережеских форм організації економіки в сучасних господарських системах; виявлено характерні риси мережескої економіки та обумовлені цим зміни соціально-економічних відносин.

Раскрыты закономерности развития сетевых форм организации экономики в современных хозяйственных системах; выявлены характерные черты сетевой экономики и обусловленные этим изменения социально-экономических отношений.

Tendencies of development of network as an organizational form of modern economic system and specific features of network economy are defined corresponded changes in socioeconomic relations are described.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах інформаційної економіки домінуючі функції та процеси усе більше організуються за принципом мереж. Розвиток мережеских форм організації економіки призводить до еволюції сучасних економічних сис-